

MILAN PAVELIĆ (1878 — 1939)

ZLATA DEROSI

Kada je 1938. u izdanju Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima izašla zbirka Pavelićevih pjesama »Zvijezde Srca Isusova«, onda je Josip Andrić u notici o pjesniku izrekao sud prema kojemu je Pavelić »jedan od prvaka hrvatskoga katoličkog pjesništva«, sud koji je proizašao iz činjenice da je Milan Pavelić bio svećenik — pjesnik i da je čitavu svoju poeziju prozeo nagrađenom religioznošću. Iako se u analizi Pavelićeva književnog rada ne može mimoći ni Pavelićovo svećeništvo ni njegovo katoličanstvo kao izvorište i utočište njegova pjesničkog svijeta, ocjena Milana Pavelića kao hrvatskog književnika treba svoje uporište imati u prvom redu u estetskoj odrednici Pavelićeva stvaralaštva.

Pavelić spada među one naše plodne književnike koji su godinama i desetljećima objavljivali svoje književne priloge u nizu časopisa, izdavali zbirke pjesama, bili predmet brojnih ocjena i osvrta, nalazili se u središtu kulturnih zbivanja, živjeli punim aktivnim životom svoga naroda i svoje sredine, a onda gotovo pali u zaborav. Danas je Pavelićovo stvaralaštvo samo predmet rasprava u uskom okviru vjerskih, odnosno svećeničkih krugova, a hrvatska književna kritika ne pokazuje interesa za objektivnu i svestranu valorizaciju kojom bi se potpuno osvijetlio lik i djelo toga plodnog književnika.

Milan Pavelić rođen je 30. studenoga godine 1878. u naselju Serdari na području Krivog Puta, gdje je pohađao i osnovnu školu. Gimnaziju je polazio u Senju i maturirao 1898, bogosloviju studirao u Zagrebu, gdje se i zaređio 1902. Završivši studij i zaređivši se, službovao je prvo kao kapelan (Bakar, Crikvenici), pa upravitelj župe Krasno, te župnik u Kompoljama. Umirovljen 1911. privremeno zbog krhkoga zdravlja, on je radio na uredničkim poslovima u »Riječkim Novinama«, a onda se opet aktivirao kao vjeroučitelj na Sušaku, duhovnik sjemeništa u Senju i milosrdnih sestara u Zagrebu. 1924. pristupio je isusovačkom redu, a otada pa do teške bolesti i smrti 14. lipnja 1938. on će sav svoj rad usmjeriti na akcije unutar svoje redovničke zajednice.

Pavelić je svoje književne radove (pjesme, članke, osvrte, feljtone, prijevode) objavljivao po raznim časopisima (Vrhbosna, Glas naroda, Hrvatska obrana, Hrvatska obitelj, Luč, Sveta Cecilija, Kalendar Srca Isusova i Marijina, Glasnik Srca Isusova, Glasnik sv. Josipa i dr.) i u samostalnim izdanjima. Prva mu je zbirka pjesama »Iz zakutka« objavljena 1902, zatim »Pjesme« 1913, »Pjesme o malom Isusu« 1928, »Pod okom Gospodnjim« 1939, »Ja ljubim podnevni ljetni žar« 1976. Prijevode je objavljivao u već navedenim časopisima, ali i u samostalnim izdanjima: Adolf Rétté: K svjetlosti vječnoj (s francuskog) 1916, Alessandro Manzoni: Zaručnici (s talijanskog) 1916, Pedeset

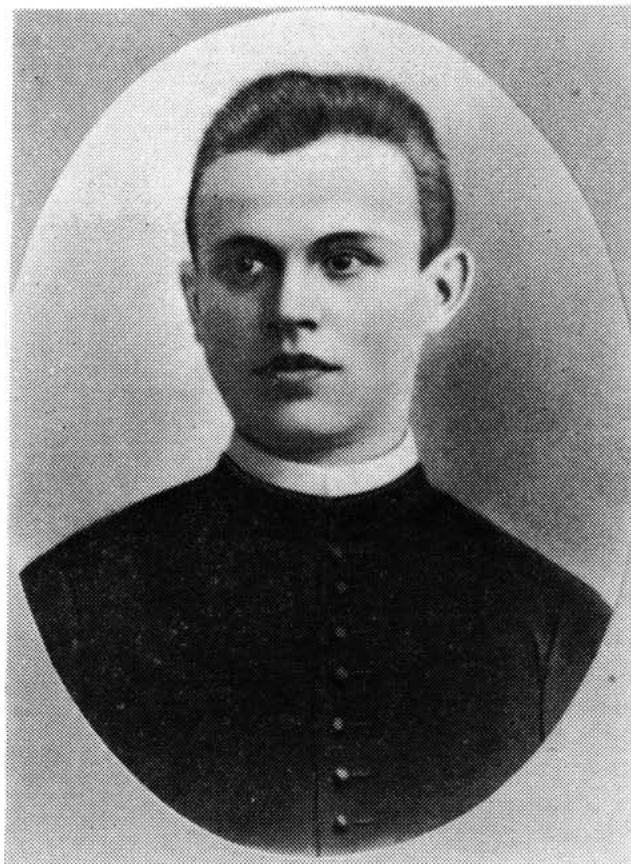
priča Marka Marulića (s latinskog) 1924, Četrnaest pjesama svete Male Terezije (s francuskog) 1928, Crkveni himni u hrvatskom prijevodu (s nekoliko jezika) 1936 — 2. izdanje 1945, Iz duhovne lirike (s talijanskog, španjolskog, francuskog, njemačkog, flamanskog, poljskog, češkog i ruskog jezika) 1937. Napisao je i dvije knjige životopisa: Iz života sv. Pafnucija (1922?) i Sestra Leopolda Cović (1941) i objavio niz kritičkih prikaza, baveći se osobito francuskom duhovnom lirikom (Francois de Loges—Villou, Pierre Rousard, Honorat de Racan, Jacques des Borreaux, Pierre Corneille i dr.), pojavom Marka Marulića i raznim moralnim i religioznim temama. Prilozi u časopisima često su mu objavljeni pod pseudonimom M. Pavlov ili anonimno.

Pišući u Uvodu prijevoda »Iz duhovne lirike« o svom odnosu prema religiji i poeziji, Pavelić se poslužio mišlju Sullyja Prudhommea (»Prava je poezija težnja za ljepšim svijetom, uzlet duše iz svagdašnjosti k višemu, sretnomu životu. To je njezina bit, to razlog njezina opstanka«?) da bi obrazložio i svoj odnos prema religiji kao spiritusu movensu svoga stvaralaštva, kao vrelu pjesničkih motiva i izvoru uzvišenih emocija. On u navedenim uvodnim razmatranjima iznosi i svoje mišljenje o kršćanskoj mistici, kojom se osobito zanosio u redovničkim godinama svoga života vjerujući da ona pomaže sjedinjenju vjernika s Bogom. Tako Pavelić u uvodnim recima prijevoda »Iz duhovne lirike« iznosi i razloge idejnog opredjeljenja svoje poezije. U Pogovoru »Zvijezdama Srca Isusova«, potkraj svoga života, obraćajući se hrvatskim književnicima, on obrazlaže svoj odnos prema obliku pjesme² ističući vrijednost pučke pjesme i pripovijetke. Nadalje on obrazlaže svoje napuštanje pučkog deseterca zbog straha od jednoličnosti stiha, potkrijepljenog mišljenjem Vladimira Mažuranića, Ante Radića i Frana Kurelca da je stih pučke pjesme jednoličan, i naglašuje svoje vraćanje pjesmi u pučkom duhu, za koju se uvjerio da osvaja ljude i da je »odnjihala gotovo sve bolje pjesnike 19. stoljeća«. Po njegovu konačnom mišljenju stih u kojem se stvara narodna pjesma raznolik je i bogat jer mu promjenljivost i svježinu određuje četveroakcentski sustav i kvantiteta sloga u hrvatskom jeziku. Ali Pavelić drži da je etika pučke pjesme hirovita i da je zadaća pjesnika njezino oplemenjivanje, zaodijevanje u »milosrđe, čistoću, ljubav Božju«.³

Polazna je točka, dakle, u Pavelićevu stvaralaštvu zahvaćanje u one osjećaje, teme i ugođaje koji prožimaju kršćanstvo, točnije katoličanstvo, iz kojega je niknuo i u kojem je živio Milan Pavelić. Po tome je Pavelić, prirodno, katolički pjesnik. Ali Pavelić je niknuo iz naroda, volio svoj narod strasno i duboko, pisao svoje pjesme za čitav narod. Ljubeći svoj jezik, svoj zavičaj i svoju domovinu, on je svoju poeziju prožeo i angažiranim rodoljubljem i protestom protiv nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja. Zato on izlazi iz okvira strogo katoličke poezije predočujući sastavni dio hrvatske književnosti uopće.

Pavelić je pjesnik čiste i neposredne lirike. Njegov je osjećaj izražen jednostavno i jasno, ne ostavljajući sumnje i dileme. Izraziti liričar, on u svojim najboljim pjesmama duboko uranja u svijet i ljude o kojima pjeva i povezuje ih sa svojom osobom, svojim jastvom. Ljubav je crvena nit njegove poezije bez obzira na to da li piše o majci ili baki, o prijatelju ili zavičaju, o domovini ili Bogu. To je osjećaj otvoren, nepošteditno iskren, kao duša na dlanu, kao ispovijed nedužnog, bezazlenog djeteta. Pavelić u svojoj poeziji ispovijeda osjećaj bez ostatka, bez straha da će nekom biti zazoran, smiješan.

Sl. 35 — Pjesnik Milan Pavelić, slika iz vremena oko 1902.

A to Pavelićevo »otkrivanje« vrlo je impresivno:

*Ustaj o ustaj, bakice moja!
Potpri se štapom, krotko pokroči,
priliko staroga soja,
sadi med ljude nove,
s tobom lagacko i ja ću poći,
davno nas naša dolina zove . . .*

Bakice moja

*Za sve ljude ovog svijeta
Molba mi se k nebu vila:
Prijatelje, protivnike
Ljubav moja ogrlila.*

*Uspeo sam snagu c'jelu
srce moje hladnulo je.
Za dušmane roda svoga
n'jesam mogo molit Boga*

Molitva

*Tako su trčali danci — jel' de dolino moja? —
Dokle se u naš raj nije ušuljala smrt.*

U dolini

*Mati moja, majčice,
kud smo dospjeli?
Kamo ode nenadano
taj dječarac maleni?*

San malog pastira

*Gore neg vrapcu, meni ti je, mati,
gore neg vrapcu vani na platani,
u hladnoj vlazi listom na grani.
Drugove moje brzi voze hati
niž put nedohod k vječnim dvorovima,
a ja opijela moram pjevat njima...
Što čekam i ja?*

— Griješniji si, pati!

Što čekam (Na Rijeci 1915)

Najbolje Pavelićeve pjesme obilježene su nježnošću dječjeg srca. Njegovi deminutivi, često vrlo originalni, potcrtavaju toplinu osjećaja, ganuće i bezazlenu neposrednost dječjega srca (staračac, sirotanče, stadašce, zvonašca), a istu doživljajnu vrijednost ima i česta uporaba posvojne zamjenice moj: braćo moja, dolino moja, ovčice moje, bakice moja, prijatelju moj, kućice moje rođene. Uz tu je ljubav često povezana i s njom se isprepliće bol: zbog nepovratnog djetinjstva, zbog gubitka dragih bića, zbog stradanja domovine, zbog ljudske zloće, zbog materijalizacije života. Malo je koji hrvatski pjesnik njegova vremena znao tako majstorski opisati osjećaje zebnje i strave. U pjesmi »U teškim časovima«, koja asocira na izvanrednu Jakšićevu pjesmu »Ponoć« i zebnju u njoj izraženu, iznio je osjećaj opustošenosti srca potaknut sjećanjem na mrtvu majku:

*Ah, pobjegla ti si, ali ne hijede sama,
već i sve mi drago odazva za sobom:
sva srdašca što su tako žarko bila
pod zemljicom crnom davno su sagnjila,
a u sv'jetu hladnom samac ja ostao
ko krst pogureni nada tvojim grobom.*

Kritika je već, govoreći o Paveliću, istakla vrijednost njegovih opisa. Njegovi su pejzaži vezani uz krivoputski zavičaj, Senj i Kvarner, a priroda je opisana u svom trajnom mijenjanju i kretanju, i povezana s osobom pjesnika, sudbinom naroda i problematikom njegova vremena osobito s početka 20. stoljeća.

*Suton se hvata, a ja pod pustim hridinam stojim,
pogled mi luta nujno po otoku, gdje se Vrbnik
»nad morem visoko diže planina« . . . Lagani dim se
nad njim svija u večernjoj sjeti. Duša mi drhtne,
nešto se djetinjstvo, puno čeznuća u srcu javlja,
moje se sanje dižu pa mi tepaju milo
i ja zaboravljam zbilju. Al kad preko volje oko
svrnem odonud i zirnem u tajanstvenu modru dubljinu,
odanle nešto me smjeri i tako ozbiljno, teško
grud mi se strese, kanda je dotaknu oštrica ledna.
Odvrnem glavu i bježim, na dušu padne mi mora,
a iz Jadrana otrag bolni me glasovi prate
poput gorke jačovanke proraka iz davnine.*

Kraj Jadran-mora

Iako je Pavelić u prvom redu liričar, pojedine mu pjesme, osobito vrlo uspjele legende, imaju snagu dramatičnog, potresnog opisa, podsjećajući nas na Senoine legende i povjestice (Pod gorom, Planinska legenda).

Pavelić je pjesnik ugođaja, atmosfere toplog prijateljskog društva, roditeljskog doma, večernjeg sutona, grmljavinske svježje oluje, slobodnih, širokih pašnjaka, trenutaka kontemplacije.

Raznolikosti motiva pridružuje se i raznolikost stiha u kojemu ipak dominira utjecaj narodnog stvaralaštva i utjecaj Kranjčevića. Pojedine pjesme niknule su pod izravnim Kranjčevićevim utjecajem, zbog čega su Pavelića katkada nazivali i Kranjčevićevim epigonom:

*Sunce se prašta, a ja u hlatku dražice ljupke
tonem u snatrenju ukraj staroga mojeg diva,
pružen po glatkome šljunku. Kako su ugodni časi
što ih ovako u dragom društvu provodiš miran!*

Kraj Jadran-mora

U vezi s elementima Pavelićeve poezije koji podsjećaju na Kranjčevića Petar Grgec ističe da je Pavelić ipak »pjevao na svoj način, znajući kao savršen poznavalac pjesničkog kontrapunkta u nekoliko kitica komponirati melodije koje nas i danas grabe za srce«. ⁴

Što se tiče religioznog motiva kod Pavelića, Niko Bartulović, osvrćući se na zbirku »Pjesme«, ističe da pjesme religiozno-tendencioznog sadržaja kvare zbirku, ⁵ a to se može proširiti i uopće na onaj dio Pavelićeve poezije u kojem je religiozni osjećaj potpuno potisnuo druge emocije ili ostao nepovezan sa svagdašnjim životom.

O Paveliću su uz već spomenutog Petra Grgeca i Niku Bartulovića pisali i drugi kritičari (Ante Petravić, Stanko Petrov, Ljubomir Maraković, Ton Smerdel, Srećko Zindl, Ivan Esih, Aleksa Kokić, Josip Andrić, Đuro Kokša, Smiljan Velebit), a najviše se njegovom pojavom bavio o. Josip Badalić, koji je u novije vrijeme izdao romansiranu biografiju Milana Pavelića⁶ i izbor iz Pavelićeve poezije.⁷ Svi su oni isticali doprinos Milana Pavelića hrvatskoj književnosti, a osobito vrijednost njegova prevodilačkog rada i sposobnost doživljenog pjesničkog prenošenja svijeta stranih pjesnika u hrvatski jezik. Pavelić je doista izvanredno »osjećao« hrvatski jezik, što se ističe i kad se govori o raznolikosti stiha, pravilnosti ritma, melodioznosti rečenice, izboru riječi, jasnoći izraza i čistoći opisa.

Sám Pavelić odnosi se prema svojoj poeziji vrlo strogo. Prema Grgecu,⁸ Pavelić misli da mu je dobro samo četrdesetak pjesama iz mnoštva stihova koje je objavio od 1908. do 1938. Ne brojeći niti provjeravajući taj broj po nekom objektivnom kriteriju, možemo reći da je Pavelić zaslužio jedan moderan, svestran pristup svojoj kompletnoj pjesničkoj individualnosti. Ovaj kratki osvrt imao je nakanu samo potaknuti taj pothvat.

Literatura

¹Milan Pavelić: Iz duhovne lirike. Uvod autora, Zagreb 1937, str. 3.

²Milan Pavelić: Zvijezde Srca Isusova. Autorov pogovor, Zagreb 1938, str. 92—93.

³Milan Pavelić, cit. djelo, str. 93.

⁴Petar Grgec: Umjetnička vrijednost Pavelićeve poezije, Život 21/1940, br. 5/6, str. 219—225.

⁵Niko Bartulović: Recenzija zbirke »Pjesme«, Savremenik 8/1913, br. 9, str. 545—

⁶Josip Badalić: Milan Pavelić svećenik i pjesnik. Životopis, Zagreb 1972.

⁷Ja ljubim podnevni ljetni žar. Najljepše pjesme Milana Pavelića, Zagreb 1976. —546.

⁸Petar Grgec, cit. djelo, str. 225.

Zlata Derossi, prof., Zadar, Prilaz oslobođenja 8/XIII

U članku se u kratkim crtama opisuje život i rad hrvatskog književnika Milana Pavelića iz prve polovice 20. st. Ističe se njegova plodnost na polju lirskoga i prevodilačkog rada. Iznose se polazne točke njegova stvaralačkog svijeta i njegove duhovne preokupacije. Na nekoliko primjera ilustrira se bit Pavelićeva stvaralaštva. Spominju se mišljenja Pavelićevih kritičara i ističe misao o potrebi modernog i svestranog osvjetljenja toga zanimljivog hrvatskog pjesnika.

Zusammenfassung

MILAN PAVELIĆ — DICHTER (1878—1939)

In diesem Artikel wird in kurzen Zügen Leben und Werk des kroatischen Schriftstellers Milan Pavelić aus der ersten Hälfte des 20. J. beschrieben. Es wird seine Fruchtbarkeit auf dem Felde der literarischen und übersetzerischen Arbeit betont, und es werden die Ausgangspunkte seiner schöpferischen Welt und seiner geistigen Okupationen vorgebracht. Auf einigen Beispielen wird das Wesen seiner Schöpfung illustriert und es werden die Meinungen einiger älteren Kritiker erwähnt. Letztlich wird der Bedarf hervorgehoben, die allseitige Erhellung dieses interessanten kroatischen Dichters zu geben.